

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУ «ПОЛІТИЧНА МЕРЕЖА»

Досліджуються етапи формування концепту «політична мережа», який, на думку багатьох дослідників, існує давно у різних формах і значеннях. У нашому випадку політична мережа розглядається не лише як концепт, а й як структурна інституція та невід'ємна складова моделі мовної політики, яка, окрім іншого, об'єднує інститути та інституції. Зазначається, що вплив традиційного і нового інституціоналізмів, останній із яких сформувався у постмодерну добу, на формування мережи та міжмережові взаємодії моделі є різним хоча б тому, що ці явища поєднують індивідуальні, групові і масові форми, об'єктивні і суб'єктивні чинники, які визначають характер, межі та спрямованість політичних дій. Звертаємо увагу на традиційний інституціоналізм, на основі якого була сформована радянська політична мережа моделі мовної політики, позаяк він деструктивно впливав на взаємодію з іншою політичною мережею, яка діяла на території Радянської України підпільно на базі національно-демократичних політичних сил. Цю взаємодію досліджуємо на основі діяльності шістдесятників і дисидентів, які при радянській владі відстоювали право на культурну автономію, самостійний розвиток, використання української мови, розвиток культури та ін. Акцентуємо увагу на тому, що саме у радянську добу було закладено основи формування, з одного боку, проукраїнської, з іншого, – проросійської політичної мережи. Проукраїнська політична мережа формується на основі національно-демократичних інституцій, а проросійська – на базі «лівих» політичних сил, основою яких у радянську добу були комуністи, а в незалежній Україні – соціалісти, оновлені соціальні демократи, нові комуністи, різного складу центристи та ін. Така мовно-політична ситуація вимагає: узгодження позицій різних суб'єктів політики, які мають сформулювати спільну мету і цілі, виробити правила та норми взаємодії, що базуються на вимогах добровільності, рівноправ'я та автономної діяльності; укладання угод, які забезпечать відкритість та прозорість функціонування політичних мереж у межах моделі мовної політики.

Обґрунтовано, що сучасні політичні мережи формуються на базі інформаційно-комунікаційних центрів, які створюють простір для мережових взаємодій з попередження та розв'язання проблем, зокрема і мовно-політичних. Вони є важливою складовою моделі мовної політики, позаяк одні з них об'єднують формальні, інші – неформальні конструктивні чи деструктивні інститути. Наприклад, якщо російські слов'янофіли у ХІХ ст. мріяли про об'єднання слов'ян навколо російської мови і культури, то кирило-мефодіївці – про рівність учасників слов'янського об'єднання, самостійність кожного племені після об'єднання, а також народне правління. Тобто, в основу політичної мережи моделі мовної політики кирило-мефодіївці, що існували напівлегально, поклали українську культуру, комунікації і свободу, коли кожен народ мав право створити власну літературу і культуру, вільно користуватися рідною мовою, то російські слов'янофіли намагалися усі народи об'єднати навколо російської мови і культури. З'ясовано, що таке їх бажання залишається у силі і наразі. Змінилися лише назви партій, організацій, товариств та ін. інститутів, які є основою формування сучасних політичних мереж моделі мовної політики.

Ключові слова: «політична мережа» як концепт і явище, модель мовної політики, політичні сили, Росія, проросійський, незалежна Україна, проукраїнський, радянська доба

Постановка проблеми. Формування політичної мережи як явища і концепту залежить від того, у якій державі (вільній чи залежній) та на основі якої ідеології (національно-демократична чи комуністична) це відбувається. У цьому контексті варто зазначити, що функціонування політичних мереж залежить від пануючої ідеології, а також – внутрішньої і зовнішньої політики держави, яка здійснює мовну політику та бере активну участь у розбудові моделі, мережева структура якої об'єднує політологічні контексти і політичні мережи (сектори) за ознакою різноманітності. Тобто,

мережеву політику можна розглядати як у вузькому (мовна політика партій, організацій, товариств, рухів та ін.), так і широкому (державна мовна політика) контекстах. У цьому контексті варто зважити на думку Д.Фельдмана, який стверджує: «де існує політика, там утворюються і мережи у вигляді різних організацій, що об'єднуються та взаємодіють між собою на державному, законодавчому, національному, регіональному, міжнародному, світовому та ін. рівнях» [23, с. 48]. Якщо порівняти мовно-політичну діяльність влади, формальні інститути якої об'єднані в одну політичну мережу, зі здійсненням мовної політики опозиції, інститути якої об'єднані в іншу політичну мережу, то формування моделі мовної політики залежить від того, яка ідеологія панує на політичному чи державному рівні, а також яка свідомість і політична культура сформовані у суб'єктів обох політичних мереж. Це можна відстежити на прикладі співпраці різних за переконанням політиків, які належать до різних політичних мереж, мають різну свідомість і політичну культуру. Тобто, під час ухвалення закону «Про мови в Українській РСР», одні з них представляли національно-демократичну політичну силу, інші – комуністичну. Наслідком їх конструктивної взаємодії є ухвалення зазначеного закону та проголошення української мови державною. Наслідком деструктивної співпраці суб'єктів двох політичних мереж моделі мовної політики є успадкована прорадянська культура, проросійська свідомість, російська мова і культура. Цьому сприяли такі чинники як: деструктивна взаємодія двох ідеологій – комуністичної, що відходила у небуття, утім, її послідовники докладали зусилля, аби зберегти владу та вплив на мовну політику, і національно-демократичної, представники якої намагалися утриматися при владі; угорська, румунська, русинська та російська мови використовувалися комуністами та їх однодумцями з метою послаблення позицій української мови як державної у її поширенні на Півдні і Сході України. У такій ситуації взаємини між двома політичними мережами, суб'єктами яких є опозиційні один до одного політики, які захищають різні мови і культури в Україні, приміром українську і російську, означають, на думку Л. Масенко, «не гармонійне співіснування та взаємодію, як намагаються запевнити українську спільноту проросійськи налаштовані політики, а конфлікт і боротьбу, яка триватиме доти, доки не перемаже одна з них» [12, с. 5]. Схожу думку щодо цієї проблеми мають й інші науковці, зокрема Л.Нагорна, яка вважає, що «проблеми звуження використання української мови є не стільки гуманітарною проблемою, скільки геополітичною, позаяк причини такого стану варто шукати у м'якій, неконструктивній мовній політиці держави» [14, с. 142, 245], яку у «постпомаранчевий» період здійснював В. Ющенко.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепт «політична мережа» виник у 1978 р. в статті Х. Хекло «Проблема мереж і виконавча влада», яку було опубліковано у книзі «Нова американська політична система» [11, с. 62, 64]. Етапи формування концепту «політична мережа» моделі мовної політики висвітлюють Н. Вінникова [3], К. Іванченко [6], О. Куць і В. Заблоцький [7], Л. Малишенко і В. Голка [11], І. Мірошніченко [13], О.Поліщук, М. Яджак [15], Є. Саворська [18], А. Ткаченко [21], Д. Фельдман [23] та ін. науковці, які звертають увагу на історію формування та побудову моделі, її мовно-політичну та інституційну основу, інші складові, якими є політичні мережи, а також – суб'єктно-об'єктні відносини між її частинами. Вагомий внесок у розвиток теорії політичних мереж зробили британські політологи, зокрема Дж. Річардсон, Г. Джордан та Т. Бьорзел. Останній з них виклав свою теорію у працях: «Що такого особливого в політичних мережах?» (1997), «Організаційний Вавилон – на різних концепціях політичних мереж» (1998) та ін. Політичні мережи являють собою, на думку Л. Нагорної, «сукупність державних і громадських організацій, міжуправлінських структур, публічних агенств, приватних фірм, які взаємодіють між собою та обмінюються ресурсами на основі різного роду формальних і неформальних правил». Політичні мережи почали формуватися як явище і концепт, на думку вітчизняних науковців, зокрема, О. Куця і В. Заблоцького [7, с. 110] у добу Просвітництва та Французької революції. У цьому сенсі французький соціолог і психолог Серж Московічі зазначає: люди думають, що усі рішення приймають самостійно, а насправді вони не усвідомлюють, що стали об'єктом впливу або навіювання, коли суб'єкт політичної мережи створює власну платформу для перемоги, застосовуючи як відкриті, так і приховані важелі. Політичні мережи, як стверджує російська дослідниця Є. Саворська, у силу своєї гнучкості спроможні швидко пристосовуватися до умов управління, політичного процесу, що дозволяє знайти шляхи вирішення мовно-політичних проблем [18, с. 63].

Мережа – це «активна та усвідомлена взаємодія акторів, які виробляють суспільно-політичні рішення та беруть участь у їх виконанні», що досліджували британські науковці, зокрема, К. Анселл, К. Парсонс, К. Дарден, Д. Марш; німецькі політологи – Г. Бейдернікл, П.Кеніс і В. Шнайдер та ін., зокрема, І. Лейдар і Дж. Неквапіл науковці. Мережу як концепт активно досліджують, як зазначає А. Ткаченко, західні науковці, тоді як в країнах СНД політичними мережами окремі науковці лише

починають цікавитися [21, с. 91]. Серед вітчизняних науковців концепт «політична мережа», що є складовою поняття «мережа», досліджують К. Іванченко, Л. Малишенко, В. Голка та ін., які зазначений термін розуміють як групу суб'єктів, які мають спільні інтереси і цінності. На думку вітчизняної дослідниці Н.Вінникової «хоч політичні мережи тривалий час перебувають у центрі уваги науковців, однак визначення цієї категорії у науковій літературі залишається дискусійним» [3, с. 39]. За твердженням російської дослідниці українського походження І. Мірошніченко, цей термін став широко використовуватися у політологічних дослідженнях у період 1990-2000-х рр. На поч. 1990-х рр. політичні мережи розглядаються як форми відношень між державою та групами інтересів, які сформувалися на базі відкритих та добровільних взаємодій рівноправних акторів [13, с. 70].

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи праці науковців, звертаємо увагу на різні підходи щодо розв'язання мовно-політичної проблеми та побудови на цій основі політичних мереж моделі мовної політики, в основу яких суб'єкт політики вкладає власне бачення мови, яку захищає. Власне бачення цієї проблеми є й у вітчизняного науковця І. Лопушинського, на думку якого, «жодної критики не витримує теза про те, що, мовляв, надання російській мові статусу офіційної необхідне для досягнення миру і порозуміння між громадянами України, насамперед на Сході і Півдні» держави [10, с. 32]. Чинниками такої мовно-політичної ситуації є російська мова, російськомовне населення та Росія, які є суб'єктами та індикаторами в Україні російської політичної мережі моделі мовної політики. Суб'єкти української політичної мережі моделі мовної політики успадкували від колишньої метрополії російську мову, окремі з яких намагаються повернути їй той статус, який вона мала в СРСР. Це відбувається у той час, коли Російська Федерація під час конструювання моделі мовної політики на національній основі знищила більш ніж дев'яносто мов корінних народів, вилучивши їх з ділової, освітньої, культурної, релігійної та інших сфер і галузей суспільно-політичного життя держави. Тобто, кожний етап, на якому осмислюється концепт «політична мережа», пов'язаний з боротьбою, яка спрямована на збереження у різних варіантах національної за суттю основи моделі мовної політики. У зв'язку з цим одні члени політичних мереж мають проукраїнський, інші проросійський та ін. характер, тому вони по-різному впливають на будову моделі мовної політики. Нові політичні мережи формуються на базі виникнення демократичних відносин, інформаційного суспільства, переосмислення ролі держави та інститутів мовної політики у нових умовах розвитку та збільшення ролі громадян в ухваленні мовно-політичних рішень. Варто зазначити, що суб'єкти політики, які є членами політичних мереж та ін. складових моделі мовної політики, конструктивно чи деструктивно пов'язані між собою засобами комунікації, яка, з одного боку, є достатньою, з іншого, її бракує або вона відсутня. У цьому контексті варто звернути увагу на те, що мовно-політичні проблеми є об'єктом політичної дискусії на міжполітичному, міждержавному та міжмережевому рівнях, якщо зважити, що географічне розташування України знаходиться, на думку В. Якушик, в об'єкті інтересів як Євросоюзу, так і Євразії, які розкололи прагнення української спільноти принаймні на дві частини: одна з них бажає приєднатися до Євросоюзу, інша – союзу з Росією [25].

На початку 1990-х рр. (перший етап осмислення концепту) політичні мережи розглядалися як форми відношень між комуністами, які прагнули нічого не змінювати у мовній політиці незалежної Української держави та залишити усе так як було в СРСР, і національно-демократичними політичними інститутами, котрі намагалися відродити українську мову та поширити її у статусі єдиної державної у всіх сферах і галузях суспільно-політичного життя. У цьому сенсі варто зазначити, що у першому випадку інституційною основою політичної мережі є російська мова, у другому, – українська як єдина державна. Тобто, суб'єкти однієї політичної мережі намагаються повернути статус-кво для російської мови та утвердити її у статусі другої державної/офіційної мови, іншої – відродити українську мову та утвердити її у статусі єдиної державної. Що стосується діяльності суб'єктів першої політичної мережі, то її антиукраїнськи налаштовані політики, щоб здобути перемогу та утвердитися на владних позиціях, переводили україномовні навчальні заклади на двомовний (російсько-український) та одномовний (російський) режим роботи шляхом їх закриття, заборон та ін. У цьому контексті ми спостерігаємо, як суб'єкти політики різних, нерідко опозиційно налаштованих один до одного інституційних структур, впливають на діяльність політичних мереж [18, с. 64].

На другому етапі (1990-ті рр.), як зазначає І. Мірошніченко, відбувається концептуалізація терміну «політична мережа» як форми взаємодії держави і груп інтересів. У цей час формується уявлення про мережу як про структурну базу політологічного аналізу [13, с. 79]. У цьому сенсі мережева структура моделі мовної політики є комплексом взаємопов'язаних між собою мовно-

політичних рухів, інститутів мовної політики, що є складовою політичних мереж, які є будівельним матеріалом для формування моделі мовної політики на тому чи іншому історико-політичному етапі. Модель мовної політики у середині 1990-х рр. почала, на думку О. Трибушного, втрачати завойовані на поч. 1990-х рр. позиції та поступатися російській політичній мережі моделі у багатьох сферах і галузях суспільно-політичного життя, зокрема, у діловодстві, в освіті, книговидаванні, кіномистецтві та ін. [22, с. 100], що розкололо українське суспільство та послабило національну єдність народу, яка, на думку В. Іванишина, неможлива без ідеологічного забезпечення, позаяк спочатку має бути ідея чи їх комплекс, довкола яких повинні гуртуватися люди, щоб втілити її у життя [5, с. 71].

Наприклад, швейцарська модель мовної політики складається з чотирьох політичних мереж, позаяк кожна із її мов представляє державу на міжнародному рівні; канадська і бельгійська – з двох, водночас французька, латвійська, литовська, естонська, українська, російська – з однієї. Утім, у цьому сенсі неважливо, скільки націй, національних меншин та корінних народів мешкає у державі, які за її межами мають свою історичну Батьківщину, де їх мови і культури мають можливість повноцінно розвиватися, а важливо те, скільки мов у державі має статус державних. Утім, представники корінної нації, приміром, українці в Україні, білоруси у Білорусі, латвійці у Латвії, естонці в Естонії та ін. рідну мову і культуру можуть розвивати лише у межах власної держави [24, с. 172] та будувати на їх основі модель мовної політики. Чого не можна сказати про діяльність політичної мережі в умовах окупації держави, де її мовна політика та інститути не є незалежними. У цій ситуації діяльність політичної мережі обмежується комунікативною політикою як на рівні мережі, так і на міжмережевому рівні, яка, на слушну думку В. Бебика, «є своєрідним соціально-інформаційним полем політики, що з'єднує усі компоненти політичної сфери суспільства та структурує політичну діяльність» [1, с. 255]. Тож на другому етапі сформувалося дві політичні мережі, одна з яких має проукраїнський характер, що об'єднує такі законодавчі акти: «Про мови в Українській РСР», Конституція України, «Про забезпечення функціонування української мови як державної», Рішення Конституційного Суду щодо функціонування та використання української мови (1999, 2000 рр.), інша, – проросійський, в основі якої знаходяться такі закони «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», «Про засади державної мовної політики» та ін. У цьому сенсі політична мережа об'єднує закони, законопроекти, постанови і ті рішення Конституційного Суду, які регулюють мовно-політичну діяльність та розв'язують мовно-політичні конфлікти. На думку суддів Конституційного Суду, українська мова є обов'язковою для використання в органах законодавчої, виконавчої та судової гілки влади, а також в органах місцевого самоврядування, зокрема, у Збройних Силах тощо [16, с. 113]. Інша політична мережа об'єднує ті державні програми, парламентські слухання і законопроекти, які розколюють українське суспільство за мовно-політичною ознакою, порушують Статтю 10 Конституції України, гальмують поширення та ефективне функціонування української мови як державної на усій території України. Це знівелювало мету і завдання цього важливого документа, основою якого, окрім української як державної, є російська та інші мови національних меншин, які мають право в сучасній Україні вільно функціонувати та використовуватися. Утім, на слушну думку О. Трибушного, закон «Про мови в Українській РСР» з моменту його ухвалення не був спроможний належним чином регулювати мовно-політичні проблеми в Україні [22, с. 101], захищати українську мову, а також ті мови і культури, які знаходяться на межі зникнення.

Відтак, ці дві мережі не могли діяти в унісон, позаяк мали різну мету і завдання, які були несумісні. У нашому розумінні політичні мережі – це сукупність державних, громадських, правових, приватних товариств, законодавчих та ін. інститутів, які конструктивно чи деструктивно взаємодіють на мережевому та міжмережевому рівнях. Взаємодія між двома опозиційними політичними мережами є деструктивною за своєю суттю, яка, по-перше, відбувається між владними та опозиційними інститутами, які є основою цих мереж; по-друге, – між політиками і громадянами, коли влада, опозиція і суспільство знаходяться у різних площинах та нерівних умовах. Тому вільний обмін інформацією між цими структурами ускладнений, а іноді й зовсім неможливий. Тож концепт «політична мережа» – це структура, яка, з одного боку, об'єднує державні інституції, з іншого, громадські та політичні інституції, які представляють інтереси суб'єктів політики, що конструктивно чи деструктивно взаємодіють на формальному і неформальному рівнях. На рівні мережі суб'єкти політики мовно-політичні проблеми розв'язують, як зазначає Є.Саворська, комплексно, не торкаючись широкого кола політичних акторів, які відносяться до різних політичних культур і мереж [18, с. 64], що ускладнює розв'язання мовно-політичних проблем. Утім, без конструктивної взаємодії політичних мереж, основою яких є державні і політичні інститути та опозиційно

налаштовані суб'єкти політики, на міжмережевому рівні у 1991 році, не було б проголошено Україну незалежною державою, а також – сформовано державні органи влади, зокрема інститут Президента. Щоб домогтися порозуміння не лише на локальному, а й на центральному (державному) рівнях, члени кожної політичної мережи мали конструктивно взаємодіяти як на мережевому, так і міжмережевому рівнях. Це давало можливість здійснювати мовну політику та модернізувати модель на національній основі. В іншому випадку, коли відсутня конструктивна взаємодія, небажання комунікувати і домовлятися, деструктивні взаємовідносини на міжмережевому рівні беруть верх над раціональною політикою комунікантів. На такому ґрунті починають формуватися політичні мережи антиукраїнські за суттю, члени яких, на думку Т. Клинченко, нерідко «бойкотують державні постанови, які стосуються повноцінного функціонування утвердження та поширення української мови» [8, с. 228] в усіх сферах і галузях суспільно-політичного життя та регіонах країни. Тож ефективна побудова моделі мовної політики вимагає конструктивної взаємодії та взаєморозуміння членів її політичної мережи, які формують мовну політику та визначають її напрям. Мовна політика членів мереж ґрунтується на основі взаємодії та зближення української інтелігенції з народом, яка на етапах окупації Української держави Російською імперією відроджувала, розвивала та поширювала комунікації українською мовою в освіті, культурі, науці, літературі [2, с. 17] та ін. Утім, таке зближення з народом у добу правління радянської влади було загальмовано інститутами авторитарно-тоталітарної мережи моделі мовної політики.

Третій етап (2000-ті рр.) осмислення концепту політична мережа, на думку І. Мірошниченко, пов'язаний із впливом громадян на ухвалення деструктивних політичних рішень [13, с. 80], які руйнували конструктивні підвалини побудови моделі мовної політики на національній основі, на що впливали: міжнародна політика, колишні метрополії, політичні режими, влада та політичні відносини; політичні партії, їх взаємодія з іншими політичними силами та рухами; громадські організації, їх конструктивний чи деструктивний вплив на формування політичної самосвідомості, культури та поведінки суб'єктів політики. Складовою мережевої структури, як зазначає К. Іванченко, є сплетіння інститутів і рухів, які виникли унаслідок виникнення демократії та формування інформаційного суспільства, коли по-інакшому стали розуміти роль держави і політики в ухваленні політичних рішень [6, с. 9], зокрема і мовно-політичних. Гібридний вплив сучасної Росії на інститути мовної політики новопроголошених держав, зокрема України, негативно позначився на формуванні їх моделей на національній основі, що відбилося, як зазначає Н. Вінникова, на поведінці учасників політичного процесу щодо ухвалення тих або інших рішень [3, с. 40]. У зв'язку із такою ситуацією на етапі правління помаранчевої влади та за відсутності взаєморозуміння між членами її політичної мережи, на Півдні і Сході України виник «парад мовних суверенітетів», який формувався на базі положень закону «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин». Цей закон спирався на підтримку проросійськи налаштованих політиків та інституту мовної політики, яким є російська мова, яка, на слушну думку І. Кресіної і В. Горбатенка, «не може бути включена до переліку мов, щодо яких застосовується Хартія, оскільки нею володіє більша частина населення держави» [9, с. 339]. «Парад мовних суверенітетів» відбувався у містах, обласних і районних центрах Півдня та Сходу України за участі місцевої антиукраїнськи налаштованої влади, яка на місцевому рівні запроваджувала російську мову у статусі регіональної або офіційної. «Парад мовних суверенітетів» – це антидержавні дії проросійськи налаштованої місцевої влади Півдня і Сходу України, яка у 2006-2010 рр. на обласному, районному, міському та ін. рівнях ухвалювала російську мову у статусі регіональної. Враховуючи таку мовно-політичну ситуацію, незалежну державу та національну культуру може бути збережено лише тоді, коли цінності матимуть не приватний і регіональний характер, а державний. З цим погоджується І. Дзюба, який зазначає, що «вистояти проти зовнішнього і внутрішнього асиміляційного тиску можна лише завдяки самоусвідомленню» та збереженню національних цінностей, якими є ідентичність, українськомовний інформаційний простір, українська історія, культура, українська мова. Цим, на його думку, «розплачувалися» антиукраїнськи налаштовані політики з російськими націоналістами, позаяк це для них не має ніякої цінності [4, с. 480]. На цьому ґрунті формується деструктивний підхід щодо осмислення поняття «політична мережа», коли поведінка полярних політиків, які належать до ідеологічно, мовно і культурно різних політичних мереж, прив'язана до їх мети і завдань. Термін «політична мережа», яка є складовою моделі мовної політики, вітчизняна дослідниця Є. Саворська розуміє як відносини між владою та групами інтересів [18, с. 10, 13]. Наприклад, якщо національно-демократичні політичні сили, що об'єдналися в одну політичну мережу, поставили мету відновити

незалежність, відродити українську мову і культуру та українізувати суспільно-політичне життя у державі, то комуністи та інші проросійськи налаштовані політики, що належать до іншої політичної мережи, намагаються зберегти status quo для російської мови і культури. Виходячи з зазначеного, у 1994 році за підтримки Росії суб'єкти російської політичної мережи моделі мовної політики привели до влади Л. Кучму, який наголосив, що основою моделі мовної політики, яка у цей час оновлювалася на українізаційній основі, має бути не українська мова як інститут державності, як це було у перші роки незалежності, а російська. Нова влада намагалася втілити у життя власну мету, спираючись на російськомовне населення та спекуючи статусом російської мови в Україні. Як видно із зазначеного, цілі і мета у проукраїнськи та проросійськи налаштованих політиків, які були об'єднані на основі різних політичних мереж, кардинально відрізнялися. Це визначило їх тактичні дії, стратегічну мету, вербальну і політичну поведінку, які конструктивно чи деструктивно вплинули на формування самосвідомості багатьох українців. Тому члени проукраїнськи налаштованої політичної мережи виховують в українського народу, на думку В. Северинюка, національну свідомість, відповідну поведінку, патріотичні почуття, незалежну культуру, контролюють дії антиукраїнськи налаштованих політиків та спрямовують їх діяльність у національне річище [19, с. 85].

На четвертому етапі активно формується теорія політичної мережи, яка, на думку І.Мирошниченка, здатна змінюватися [13, с. 80]. Ці зміни пов'язані з мовно-політичними проблемами, які існують у Канаді, Бельгії, Латвії, Естонії та багатьох ін. державах, моделі мовної політики яких формуються, удосконалюються, оновлюються та змінюються суб'єктами політики у залежності від того, в яких умовах здійснюється мовна політика, ким вона проводиться, на якій основі формуються і діють її інститути та які методології застосовуються для розв'язання мовно-політичних проблем. Одні з науковців підтримують монокультурні методи їх розв'язання, інші, – мультикультурні. Трохи по-іншому бачить цю проблему Т. Скубашевська, яка піклується про рідну мову спільнот, яка, на її думку, має можливість утвердитися у мовному розмаїтті, інакше людина, група, спільнота можуть віддалитися від міжкультурного діалогу [20, с. 11], складовою якого є мовно-політичні відносини. На четвертому етапі категорію «мережева структура» активно розробляють у власних дослідженнях, з одного боку, Грант Джордан, Р. Емерсон, Джеремі Річардсон, з іншого, – О. Поліщук, М. Яджак та ін., складовою якої є суб'єкти політики, ресурси, можливості та відносини. Мережева структура, як зазначають О. Поліщук та М.Яджак, формується за принципом впорядкування, тобто розбиття цілого (моделі) на складові за ознаками однорідності або різнорідності. Зокрема, А. Романюк здійснює соціально-політичний поділ суспільства за ознакою різнорідності на такі групи: демографічні, гендерні, економічні, етнічні, ідеологічні, культурні, мовні, освітні, расові, релігійні, територіальні тощо [17]. Прикладом впорядкування за ознакою однорідності є, на думку дослідників, поділ земної поверхні на країни, країн – на регіони (штати, землі, округи тощо), регіонів – на населені пункти і т. ін. Прикладами впорядкування за ознакою різнорідності є: тематичні бібліотечні каталоги, програми навчання учнів шкіл і студентів університетів за різними спеціальностями та предметами; поділ законодавства на кримінальне, адміністративне, трудове, міжнародне право [15, с. 83]; політичні мережи, які формуються на базі офіційних (законодавчий, виконавчий та судовий інститути) та неофіційних (політичні партії, громадські організації, товариства, об'єднання) інституцій, які здійснюють мовну політику на формальному та неформальному рівнях та об'єднані у єдину структуру – модель мовної політики.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, концепт «політична мережа» – це поняття, яке сформувалося в сучасних умовах державотворення та формування структури моделі мовної політики, складові якої на першому етапі (поч. 1990-х рр.) оновлюють свою діяльність і взаємодію на базі старих та створення нових інститутів влади, суб'єкти політики яких намагаються комунікувати, знаходити точки дотику, узгоджувати питання та розв'язувати мовно-політичні проблеми. На другому (1990-ті роки) і третьому (2000 – ні роки) етапах концепт «політична мережа» формується на основі зіткнення таких ідеологій, якими є проукраїнська, проросійська, проугорська, прорумунська, проєвропейська, та їх політичних інституцій. На цьому ґрунті виникають мовно-політичні суперечки, публічні дискусії та конфлікти, які розколюють українську та ін. спільноти за мовно-політичною ознакою. На цій деструктивній основі (четвертий етап) формується теорія політичної мережи, інституційна база якої діє у рамках тієї моделі мовної політики та ідеології, які підтримуються, з одного боку, на конструктивному і деструктивному, з іншого, на формальному або неформальному рівнях.

Бібліографічний список:

1. Бебик В. К проблеме коммуникации и ее функции в обществе. *Персонал*. 2004. № 3. С. 28-33.
2. Брацкі А. Українське мовне питання чи питання української мови – соціо-психокультурний аспект. К.: Центр українознавства Київського національного у-ту ім. Т.Шевченка, 2012. Вип. 8. С. 86-89.
3. Вінникова Н. Вплив політичних мереж на прийняття політико-управлінських рішень. *Стратегічні пріоритети*. 2013. №1 (26). С. 38-41.
4. Дзюба І. Нагнітання мороку: Від чорносотенців початку ХХ століття до українофобів початку століття ХХІ. К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 503 с.
5. Іванишин В. Нація, державність, націоналізм. Дрогобич: Відродження, 1992. 175 с.
6. Іванченко К. Концептуалізація поняття «політична мережа»: основні підходи. *Політикус*. 2018. № 3. С. 9-14.
7. Куць О., Заблоцький В. Мовна політика в Україні: аналіз та впровадження: Монографія. Х: ХНУ ім. В. Каразіна, 2007. 300 с.
8. Клиненко Т. Мовно-культурний розвиток в Україні: політичні відносини і культурні реалії. *Національна інтеграція у полікультурному суспільстві: український досвід 1991-2000 років / Збірник*. Відпов. ред. І. Ф. Курас, О. М. Майборода. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2002. С. 215-238.
9. Кресіна І., Горбатенко В. Основні напрями правового регулювання мовної політики. *Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом*. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. С. 335-343.
10. Лопушинський І. Мовно-політичний сепаратизм як лінгво-політичне явище. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми: матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 30 листоп. 2016 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. Ч. 1-2. С. 31-34.
11. Малишенко Л., Голка В. Громадсько-політичні мережі як нові принципи відносин у сучасних суспільствах. *Політичне життя*. 2018. №2. С. 61-66.
12. Масенко Л. Мова і політика. К.: Соняшник, 1999. 100 с.
13. Мирошниченко І. Сетевой подход в политических исследованиях: содержание и направления развития. *Человек. Сообщество. Управление*. 2013. №3. С. 68-86.
14. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. К.: *Світогляд*, 2005. 273 с.
15. Поліщук О., Яджак М. Мережеві структури та системи: ієрархії та мережі. *Системні дослідження та інформаційні технології*. 2018. № 4. С. 82-95.
16. Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі навчальних закладів України (справа про застосування української мови). *Конституційне законодавство України: Законодавчі акти, коментар, офіційне тлумачення*. К., 2000. С. 858-862.
17. Романюк А. Сутність та основні підходи щодо визначення соціально-політичних поділів. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2005. № 1. С.42-48.
18. Саворская Е. Политические сети в процессах надгосударственного регулирования: европейский и мировой опыт. М.: ИМЭМО РАН, 2018. 128 с.
19. Северинюк В. Політична поведінка: проблеми теорії та методології: монографія. Київ; Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2009. 432 с.
20. Скубашевська Т. Мовні стратегії у формуванні міжкультурного діалогу у європейському просторі (соціально-філософський аналіз): Автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.10 / Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2005. 19 с.
21. Ткаченко А. Сутність та види політичних мереж у контексті політичної взаємодії. *Наукові праці. Політологія*. 2012. Випуск 166. Том 178. С. 91-94.
22. Трибушний О. Мовна політика в Україні: проблеми і пріоритети. *Віче*. Київ, 1997. №9 (66). С. 99-107.
23. Фельдман Д. Мережа світової політики: від проблем концептуалізації до глобалізації охлосом. *Порівняльна політика*, 2014. Т.5 №3 (17). С. 47-59.
24. Шемчушенко Ю., Горбатенко В. Законодавство про мови в Україні: хронологічний моніторинг, класифікація, понятійна основа. *Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом*. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. С. 157-174.
25. Якушик В. Лінії політичного і культурно-цівілізаційного розмежування в сучасній Україні. *Наукові записки / Курасівські читання*. 2005. К.: ІПіЕНД, 2006. 391 с. / Сер. «Політологія і етнологія»; Вип. 30, кн. 1. С. 386-389.

References:

1. Bebyk V. On the problem of communication and its functions in society. *Personnel*. 2004. № 3. P. 28–33.
2. Bratsky A. Ukrainian language issue or the issue of the Ukrainian language – socio-psychocultural aspect. K.: Center for Ukrainian Studies of Kyiv National University named after T. Shevchenko, 2012. Vip. 8. P. 86–89.
3. Vinnykova N. The influence of political networks on political and managerial decisions. *Strategic priorities*. 2013. №1 (26). P. 38–41.
4. Dziuba I. Injecting darkness: From the Black Hundreds of the early XX century to the Ukrainophobes of the early XXI century. K.: Type. Kyiv-Mohyla Academy House, 2011. 503 p.
5. Ivanyshyn V. Nation, statehood, nationalism. Drohobych: Renaissance, 1992. 175 p.
6. Ivanchenko K. Conceptualization of the concept of "political network": basic approaches. *Politicus*. 2018. № 3. P. 9–14.
7. Kuts O., Zablockyy V. Language policy in Ukraine: analysis and implementation: Monograph. X: KhNU. V. Karazin, 2007. 300 p.
8. Klinchenko T. Linguistic and cultural development in Ukraine: political relations and cultural realities. *National integration in a multicultural society: Ukrainian experience of 1991–2000* / Ed. I.F. Kuras, O.M. Mayboroda. Kyiv: Institute of Political and Ethnonational Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2002. P. 215–238.
9. Kresina I., Gorbatenko V. The main directions of legal regulation of language policy. *Language situation in Ukraine: between conflict and consensus*. K.: IFiEND named after I.F. Kuras of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2008. P. 335–343.
10. Lopushynskyy I. Linguistic and political separatism as a linguistic and political phenomenon. *Ukrainian language in jurisprudence: state, problems: materials XII All-Ukrainian. scientific-practical conf.* (Kyiv, November 30, 2016) / [editors: V.V. Cherney, S.D. Gusarev, S.S. Chernyavsky, etc.]. Kyiv: Nat. acad. internal Affairs, 2016. Part 1–2. P. 31–34.
11. Malysenko L., Golka V. Socio-political networks as new principles of relations in modern societies. *Political life*. 2018. №2. P. 61–66.
12. Masenko L. Language and politics. K.: Sunflower, 1999. 100 p.
13. Miroshnychenko I. Network approach in policy research: content and directions of development. *Man. Community. Management*. 2013. №3. P. 68–86.
14. Nagorna L. Political language and language policy: the range of possibilities of political linguistics. K.: Svitoglyad, 2005. 273 p.
15. Polishchuk O., Yadzhak M. Network structures and systems: hierarchies and networks. *Systems research and information technology*. 2018. № 4. P. 82–95.
16. Judgment of the Constitutional Court of Ukraine of 14 December 1999 in the case of constitutional petitions of 51 People's Deputies of Ukraine on the official interpretation of Article 10 of the Constitution of Ukraine on the use of the state language by public authorities, local governments and its use in the educational process use of the Ukrainian language). *Constitutional legislation of Ukraine: Legislative acts, commentary, official interpretation*. K., 2000. P. 858–862.
17. Romanyuk A. The essence and basic approaches to the definition of socio-political divisions. *Socio-humanitarian problems of man*. 2005. № 1. P. 42–48.
18. Savorska E. Political networks in the processes of supranational regulation: European and world experience. M.: IMEMO RAN, 2018. 128 p.
19. Severynyuk V. Political behavior: problems of theory and methodology: a monograph. Kiev; Zaporozhye: CPU Publishing House, 2009. 432 p.
20. Skubashevskaya T. Language strategies in the formation of intercultural dialogue in the European space (socio-philosophical analysis): Abstract. dis. ... cand. philosopher. Sciences: 09.00.10 / Institute of Higher Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv, 2005. 19 p.
21. Tkachenko A. The essence and types of political networks in the context of political interaction. *Scientific works. Politology*. 2012. Issue 166. Volume 178. P. 91–94.
22. Trybushnyy O. Language policy in Ukraine: problems and priorities. *Viche*. Kyiv, 1997. №9 (66). P. 99–107.
23. Feldman D. Network of world politics: from the problems of conceptualization to globalization ohlos. *Comparative Policy*, 2014. Vol.5 №3 (17). P. 47–59.
24. Shemchushenko Y., Gorbatenko V. Legislation on languages in Ukraine: chronological monitoring, classification, conceptual basis. *Language situation in Ukraine: between conflict and consensus*. K.: IFiEND named after IF Kuras of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2008. P. 157–174.
25. Yakushyk V. Lines of political and cultural-civilizational demarcation in modern Ukraine. *Scientific notes / Kurasov readings*. 2005. K.: IPiEND, 2006. 391 p. / Ser. "Political Science and Ethnology"; Vip. 30, vol. 1. P. 386–389.

Savoyska S. V. Stages of Formation of the Concept "Political Network"

The stages of formation of the concept of "political network", which, according to many researchers, has long existed in various forms and meanings, are studied. In our case, the political network is seen not only as a concept, but also as a structural institution and an integral part of the model of language policy, which, among other things, unites institutions and institutions. It is noted that the influence of traditional and new institutionalisms, the latter of which was formed in the postmodern era, on the formation of the network and interconnection interactions of the model is different at least because these phenomena combine individual, group and mass forms, objective and subjective factors, which determine the nature, boundaries and direction of political action. We draw attention to the traditional institutionalism on the basis of which the Soviet political network of language policy model was formed, as it destructively influenced the interaction with another political network that operated underground in Soviet Ukraine on the basis of national democratic political forces. We study this interaction on the basis of the activities of the Sixties and dissidents who, under Soviet rule, defended the right to cultural autonomy, independent development, the use of the Ukrainian language, and the development of culture. We emphasize that it was during the Soviet era that the foundations were laid for the formation, on the one hand, of a pro-Ukrainian and, on the other, of a pro-Russian political network. The pro-Ukrainian political network is formed on the basis of national democratic institutions, and the pro-Russian – on the basis of "left" political forces, the basis of which in Soviet times were communists, and in independent Ukraine – socialists, renewed social democrats, new communists, centrists and others. Such a linguistic and political situation requires: coordination of the positions of different policy actors, which should formulate a common goal and objectives, develop rules and norms of interaction based on the requirements of voluntariness, equality and autonomy; concluding agreements that will ensure openness and transparency of political networks within the language policy model.

It is substantiated that modern political networks are formed on the basis of information and communication centers, which create a space for network interactions to prevent and solve problems, including linguistic and political ones. They are an important part of the language policy model, as some combine formal and informal constructive or destructive institutions. For example, if Russian slavophiles in the XIX century, dreamed of uniting the Slavs around the Russian language and culture, the Cyril and Methodius – the equality of participants in the Slavic union, the independence of each tribe after unification, as well as popular rule. That is, the basis of the political network of language policy models Cyril and Methodius, which existed semi-legally, put Ukrainian culture, communication and freedom, when each nation had the right to create their own literature and culture, to use their native language freely, the Russian Slavophiles tried to to unite around the n language and culture. It has been found that their wish remains valid today. Only the names of parties, organizations, societies, etc. have changed. institutions that are the basis for the formation of modern political networks model language policy.

Keywords: "political network" as a concept and phenomenon, model of language policy, political forces, Russia, pro-Russian, independent Ukraine, pro-Ukrainian, Soviet era